

Nr 101.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1915 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen under punkt 36 av fjärde huvudtiteln gjorda framställning om anvisande av återstoden av det för uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade anslaget, dels i särskild proposition gjorda framställning angående försäljning av Svea ingenjörkårs, Fälttelegrafkårens och ammunitionsfabrikens nuvarande områden m. m. ävensom en i sistnämnda ärende väckt motion. (1:a avd.)

I den till riksdagen den 14 januari 1915 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t under punkt 36 av fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen att utav det av 1906 års riksdag till uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade anslaget, 21,744,000 kronor, å extra stat för år 1916 anvisa återstoden 1,744,000 kronor.

Utredningen i ärendet återfinnes å sid. 113—127 av det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för den 14 januari 1915.

Vidare har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition av den 16 april 1915, nr 175, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för lantförsvarsärenden för samma dag föreslagit riksdagen att följande å Kungsholmen i Stockholm belägna, kronan tillhöriga områden, nämligen ej mindre 45,839 kvadratmeter, som nu disponeras av Svea ingenjörkår, än även de delar av Marieberg, som nu innehavas med 106,300 kvadratmeter av ammunitionsfabriken och 47,000 kvadrat-

meter av Fälttelegrafkåren, må i den ordning och med de undantag, som framdeles kunna varda av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda, försäljas,

att av de genom försäljningen inflytande medel ett belopp av högst 11,021,000 kronor må tagas i anspråk för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen,

att möjligen återstående försäljningsmedel må ingå till lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål, samt

att, i mån av behov, de medel, som erfordras till bestridande av omförmälda byggnadskostnader, högst 11,021,000 kronor, må efter Kungl. Maj:ts beprövande av arméförvaltningen eller statskontoret förskjutas av tillgängliga medel.

Beträffande den av departementschefen lämnade utredningen i ärendet tillåter sig utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

I sammanhang härmed har utskottet till behandling förehäft en inom andra kammaren av herr *C. Lindhagen* väckt motion nr 242, vari hemställts, att i första rummet propositionen om försäljning av vissa å Kungsholmen belägna, kronan tillhöriga områden icke måtte av riksdagen bifallas; men om detta yrkande ej kunde vinna avseende, att riksdagen ville medgiva försäljningen allenast under uttryckligt villkor, att det försålda området anordnas till trädgårdsstad för såväl egna hem som bostäder till uthyrning.

Beträffande de skäl motionären anfört till stöd för sin framställning får utskottet hänvisa till motionen.

Å det av 1906 års riksdag till uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade anslaget, 21,744,000 kronor, återstår för närvarande ett ännu icke av riksdagen anvisat belopp av 1,744,000 kronor. Enligt av departementschefen i statsrådsprotokollet angående fjärde huvudtiteln framlagd beräkning erfordras för kasernetablissemangens fullbordande dels det sålunda å anslaget återstående beloppet, vilket nu av Kungl. Maj:t föreslagits till uppförande å extra stat för år 1916, och dels ytterligare 10,636,000 kronor. Sistnämnda belopp har, enligt vad departementschefen i det vid propositionen nr 175 fogade statsrådsprotokollet anfört, numera befunnits böra ökas med 385,000 kronor till 11,021,000 kronor. Detta sistnämnda belopp har av Kungl. Maj:t föreslagits till täckande genom blivande tomtförsäljningsmedel enligt vad i propositionen nr 175 närmare angives.

Kungl. Maj:t begär sålunda nu att riksdagen måtte för kasern-etablissemangens fullbordande anvisa

å extra stat för år 1916.....	1,744,000 kronor
av tomtförsäljningsmedel	11,021,000 »
	<hr/>
	Summa 12,765,000 kronor.

Med användande av dessa medel jämte vad som ännu är odisponerat av redan anvisade anslag skulle bestridas kostnaderna för dels fullbordande av redan påbörjade etablissemang och dels uppförande av de återstående sju etablissemangen med användande av en ny typ, tvåvåningstypen. Genom de nya kasernernas uppförande i två våningar har ansetts komma att vinnas förutom åtskilliga andra fördelar även ekonomisk besparing. Kasernbyggnadsnämnden har nämligen beräknat, att de återstående sju etablissemangen skulle med fyrvåningskaserner kosta 16,011,800 kronor, men med tvåvåningskaserner 15,113,800 kronor. Besparingen bleve sålunda omkring 900,000 kronor. Det bör emellertid härvid bemärkas, att de jämförda kostnadsberäkningarna varit olika varandra även i andra hänseenden än i fråga om typen och att åtskilliga förenklingar, som varit besparande, blivit iakttagna å förslaget till tvåvåningskaserner, vilka förenklingar lika väl kunnat tillämpas å fyrvåningskaserner.

Utskottet har under den korta tid, som stått utskottet till buds för granskning av föreliggande proposition, vilken blev till utskottet remitterad den 1 i denna månad, icke medhunnit ett så ingående skärskådande av förslaget om ny kaserntyp, som önskligt varit, men har utskottet likväl icke ansett sig böra av denna anledning helt avstyrka Kungl. Maj:ts förslag utan har utskottet sökt finna en lösning, varigenom kasernbyggandet skulle kunna obehindrat fortgå. Det synes nämligen utskottet angeläget att dessa arbeten må kunna utan avbrott fortgå, dels därför att kasernbyggnadernas uppförande redan blivit avsevärt fördröjt, varigenom utbildningen av de värnpliktiga och genomförande av 1914 års härordning försvåras, dels ock för att bereda ökad tillgång till arbetsmöjligheter inom byggnadsindustrien.

Vid den granskning av förslaget till ny kaserntyp, som utskottet medhunnit, har utskottet funnit sig böra göra en del erinringar mot detsamma. Det synes utskottet tvivelaktigt, om lokalerna för regementets huvudförråd blivit anordnade med tillbörlig hänsyn till underlättande av förrådens omvårdnad och redovisning. Angeläget är, att lokalerna

för gevärsförråden bliva lämpligt inredda ur synpunkten av gevärsmaterielens vård och skötsel samt skyddande från skada genom fukt. Kaserternas murar hava endast en och en halv stens tjocklek, vilket synes kunna medföra dyrbarare uppvärmning. Det torde vidare vara ur eldsäkerhetssynpunkt betänkligt, att väggarna å vinden äro av trä, särskilt med hänsyn till den därstädes befintliga korridoren. Angeläget är, enligt utskottets mening, att brandmur drages upp genom vinden.

I kanslihuset äro upptagna särskilda logement för officersvolontärer och matsal för dessa, en anordning, som synes vara föga lämplig. Med det stora djup, som logementen hava, synes det vara ur hälsosynpunkt behöfligt, att fönstren bliva större. Matsalen, som synes vara låg, får liksom gymnastiksalen ljus endast från en sida. Torkrummen äro belägna så, att de hava endast sekundär belysning och ej kunna få direkt lufttillförsel utifrån. Anordningar böra träffas för att klosetter och urinoirerna må bliva i möjligaste mån luktfria. Slutligen torde böra upptagas till prövning, huruvida icke varje kompani borde i sin helhet vara förlagt till samma våning. Av tillgängliga handlingar framgår icke, huru ventilationen är avsedd att anordnas; utskottet förutsätter, att denna fråga ägnas tillbörlig uppmärksamhet.

Det synes utskottet vara nödvändigt, att ritningarna till den nya kaserntypen bliva reviderade med hänsyn särskilt till förenämnda erinringar.

Då utskottet på ovan anförda skäl likväl finner sig böra nu tillstyrka, att medel ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för byggande av nya kasernetablissemang, anser utskottet, att till Kungl. Maj:ts avgörande bör överlämnas frågan om vilken typ, som därvid skall användas. Utskottet vill emellertid härvid uttala den bestämda förväntan, att den typ kommer till användning, som av Kungl. Maj:t finnes vara ur militär och ekonomisk synpunkt för ändamålet lämpligast. Utskottet föreslår sålunda, att medel må ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för byggande av tre nya kasernetablissemang, för vilka kostnaden beräknats till sammanlagt 6,503,400 kronor. Däremot torde med beslut angående typen för återstående fyra etablissemang böra anstå tills riksdagen erhållit tillfälle att ägna denna fråga en närmare granskning.

De tomtförsäljningsmedel, som Kungl. Maj:t avsett att för kasernbyggena taga i anspråk, hava beräknats sålunda:

Svea ingenjörkårs område	kronor	4,000,000: —
det s. k. Mariebergsområdet, omfattande dels Fälttelegrafkårens område	»	2,000,000: —
och dels ammunitionsfabrikens område med lägenheten Adolfsberg (det till Konradsberg upplåtna området däri ej inberäknat)	»	5,000,000: —
<u>tillhopa kronor</u>		<u>11,000,000: —</u>

Då det beslutats, att Svea ingenjörkår skall förläggas till Järvafältet, har utskottet intet att erinra emot att medgivande lämnas om försäljning av dess nuvarande område och att de blivande försäljningsmedlen för detta område användas för fortsatta arbeten å arméns kasernbyggnader.

Beträffande Fälttelegrafkåren har Kungl. Maj:t vid innevarande riksdag föreslagit dess förläggande till Uppsala, men har detta förslag icke av riksdagen bifallits. Av denna anledning torde ännu icke böra beslutas om det s. k. Mariebergsområdets försäljning.

Utskottet har icke funnit skäl att på grund av vad herr Lindhagen i sin ovannämnda motion anfört föreslå något uttalande från riksdagens sida i fråga om användningen av det område, vars försäljning nu tillstyrkes, och får sålunda avstyrka motionen.

I fråga om anvisandet av erforderliga medel för fortsatt arbete å kasernetablissemang har utskottet intet att erinra emot att återstoden av det ovan omförmälda av 1906 års riksdag beviljade anslaget eller 1,744,000 kronor för ändamålet anvisas å extra stat för år 1916. Härutöver böra de försäljningsmedel, som inflyta för tomtförsäljningar från Svea ingenjörkårs nuvarande område, tagas i anspråk för ifrågavarande kasernbyggnader; och torde Kungl. Maj:t böra bemyndigas att, intill dess ifrågavarande medel inflyta, förskjuta erforderliga belopp.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen må,

I besluta att av det utav 1906 års riksdag till uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade anslaget, 21,744,000 kronor, å extra stat för år 1916 anvisa återstoden 1,744,000 kronor;

II medgiva

a) att tre nya kasernetablissemang må uppföras för en kostnad av tillsammans högst 6,503,400 kronor,

b) att ett å Kungsholmen i Stockholm beläget, kronan tillhörigt område om 45,839 kvadratmeter, som nu disponeras av Svea ingenjörkår, må i den ordning och med de undantag, som framdeles kunna varda av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda, försäljas,

c) att av de genom försäljningen inflytande medel ett belopp av högst 4,000,000 kronor må tagas i anspråk för fortsatt arbete å utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen,

d) att möjligen återstående försäljningsmedel må ingå till lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål, samt

e) att, i mån av behov, de medel, som erfordras till bestridande av omförmälda byggnadskostnader, högst 4,000,000 kronor må, efter Kungl. Maj:ts beprövande, av arméförvaltningen eller statskontoret förskjutas av tillgängliga medel;

III lämna Kungl. Maj:ts förslag om försäljning av de delar av Marieberg, som nu innehavas av ammunitionsfabriken och av Fälttelegrafkåren, utan bifall;

IV avslå herr Lindhagens ovannämnda motion.

Stockholm den 17 maj 1915.

På statsutskottets vägnar:

CARL SWARTZ.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *C. J. G. Swartz, S. H. Kvarnzelius, O. Jonsson, O. M. Strömberg, H. F. Lamm, H. H. K. Ericson, C. G. Ekman, A. C. Lindblad, G. M. H. Ekkelund, J. Nilsson, A. Pers* och *K. A. Malmborg* samt

från andra kammaren: herrar *A. Ekman, F. W. Thorsson, H. Andersson* i Skivarp, *K. V. Rydén* i Malmö, *C. Persson* i Stallerhult, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *J. Ström, H. Lemke, K. O. Strid, S. E. Andersson* i Hägelåkra, *J. Andersson* i Stärte och *J. A. Ingvarson*.

Reservationer:

av herr *F. W. Thorsson*, vilken anför:

»Uti den proposition, som nu föreligger till behandling, föreslås riksdagen *dels* att försälja kronan tillhöriga områden till ett beräknat pris av 12,000,000 kronor, *dels* att av den sålunda influtna köpeskillingen anvisa 11,021,000 kronor till uppförande av vissa kasernbyggnader.

Under den korta tid, som stått till buds för behandling av föreliggande ärende, har det icke varit mig möjligt att pröva detsamma på det sätt grundlagarna föreskriva eller såsom sakens vikt och omfattning kräver. Propositionen överlämnades till riksdagen den 30 april och remitterades till utskottet den 1 i denna månad. Statsutskottets första avdelning har under riksdagens senare del haft att förberedande behandla en rad omtvistade och svårlösta spörsmål, ehuru avdelningsordföranden forserat arbetet har det icke lyckats att kunna påbörja den förberedande behandlingen av denna proposition förr än den 14 maj. Riktigast hade varit att återförvisa hela ärendet och först vid nästa riksdag upptaga detsamma till avgörande, men då dess avgörande ur flera synpunkter anses angeläget, har utskottet föredragit att utan någon sakbehandling, av byggnadsfrågan och utan ståndpunktstagande till den föreslagna kasärntypen, hemställt, att riksdagen må delvis bifalla det begärda anslaget, samt överlämnat åt Kungl. Maj:t att fastställa typen för de tre kasärner, som utskottet tillstyrker att de under år 1915 få påbörjas. Jag har icke ansett att det är vare sig nödigt eller för landet gagneligt, att utfärda denna fullmakt in blanko till Kungl. Maj:t. Ty med den förberedande behandling som Kungl. Maj:t och de militära myndigheterna egnat denna fråga är utskottets hemställan till riksdagen liktydigt med att de ifrågasatta kasernerna skola uppföras enligt det förslag som innebäres i den nu föreliggande propositionen. Då jag icke kan ansluta mig till Kungl. Maj:ts förslag anhåller jag att här nedan få framställa några erinringar emot detsamma. Den ledande principen angives vara att uppföra mera enkla billiga och praktiska kaserner än som hittills åstadkommits. Om dessa vällovlige strävanden är ingenting annat än gott att säga.

Redan en flyktig blick på det föreliggande förslaget ger mig dock anledning till vissa erinringar mot där föreslagna anordningar. Till följd av de stora kasernhusens ökning till sex i stället för tre växer bygg-

nadsplanets areal väsentligt, med därav ökade planeringskostnader ävensom kostnader för ledningar och rörgravar.

Utvändiga socklar till samtliga byggnader, undantagandes kanslihuset, äro enligt kostnadsberäkningarna avsedda att utföras av betong, icke såsom hittills av natursten. Detta innebär en försämring av nämnda byggnadsdetalj och samtidigt en ökning av de årligen återkommande underhållskostnaderna.

Kanslihusets korridorer äro så placerade, att de bliva betydligt mörkare, än vad korridorerna äro enligt nu tillämpad byggnadstyp, en stor olägenhet med hänsyn till den livliga trafik, som inom vissa delar av en sådan byggnad förekommer.

Vid 1914 års riksdag beslöts stryka de i 1901 års härordning förekommande officersvolontärerna, samt att istället bland de värnpliktige uttaga de lämpligaste till befälselever. En av anledningarna härtill var, att man önskade närmare sammanföra dessa befälsämnen med truppen samt att förlägga dem under rekrytutbildningen i logementen tillsammans med övriga värnpliktiga. I nu föreliggande förslag har kasernbyggnadsnämnden, oberörd av riksdagens beslut, upptagit nästan hela tredje våningen i kanslibyggnaden till logement, dagrum, matsal och serveringsrum m. m. för officersvolontärerna.

För den av riksdagen beslutade fjärde bataljonschefen saknas där emot nödiga lokaler inom kanslihuset.

Dessa brister i arangemanget i och för utnyttjandet av tillgängliga utrymmen har utan anmärkning passerat såväl Kungl. Maj:t som dess *sakkunniga* generaler.

Om nu riksdagen i överensstämmelse med utskottets tillstyrkan, bifaller det gjorda anslagsäskandet, utan något ståndpunkttagande till byggnadsfrågan, befarar jag, att den odemokratiska anordningen med officersvolontärernas förläggning bibehålles, och den nytillkomna fjärde bataljonschefen blir någon sorts inhysesjon som får sin expedition förlagd än här och än där inom kanslibyggnaden.

Uti *kasernhusens* jordvåning är avsett att inrymma bl. a. manskapets puts- och torkrum; dessa senare äro så förlagda att de sakna direkt ljus och luft, de antydda sekundärfönstren vetta åt nästan mörka delar av de utanför liggande putsrummen. Varken ritningar eller kostnadsberäkningar synas förutsätta anordningar för lufttillförsel eller evakuering av dessa utrymmen, som i högre grad än andra kräva stora luftintag och luftavlopp, en, som det väl synes betydlig försämring från förutvarande anordning av torkrummen.

Kasernhusets ångpanneskorsten saknar ventilationshuvar, varav synes framgå att man icke tänkt sig någon evakuering av vare sig manskaps-, verkstads eller förrådslokaler. Kostnadsberäkningarna synas ej upptaga någon post för dylika anordningar. Saknar skorstenen antydda huvar så får manskapet, under den tilltagande »kamratandan» inom logementen, trösta sig med att skorstenen å krönet dekorerats med en plåtryttare utstyrd med kunglig krona.

I kasern III B jordvåning har regementets gevärsförråd inrymts. Då ett sådant arrangemang kan innebära avsevärda olägenheter och ökad kostnad för vapenvården, anhöll utskottet, att arméförvaltningens artilleridepartement skulle avgiva yttrande över dessa lokalers lämplighet såsom vapenförråd. I anledning härav har departementet i avgivet yttrande, bland annat, anfört följande.

»— — — — — Under förutsättning att vapenförrådslokalerna m. fl. genom lämpliga uppvärmningsanordningar, isolerande golvbeläggning och erforderliga dräneringsanordningar kunna hållas tillräckligt uppvärmda samt fria från fukt, är från artilleridepartementets sida intet att erinra mot den föreslagna åtgärden att förlägga desamma i kasernhusets jordvåning. — — — — —

— — — — — förrådslokalen som är omkring 24,5 meter lång. Med hänsyn till bland annat en hastig utlämning av vapen vid mobilisering är ifrågavarande utrymme allt för knappt, och måste förrådslokalen för uppläggning på lämpligt sätt av ifrågavarande antal vapen förlängas med 3 å 3,5 meter. Ävenledes erfordras i kompaniernas putsrum en del anordningar för att kunna utföra rengöring av vapen m. m. — — —»

Såsom härav framgår har förrådet redan från första början ansetts vara för litet och vederbörande departement begär att få hälften av det kolförråd som gränsar intill gevärsförrådet.

Huruvida departementets beräkningar av behöfligt utrymme grunda sig på 1901 eller 1914 års härordningar känner jag icke. Emellertid torde vid bedömande av denna fråga även tagas hänsyn till de förrådsutrymmen som påkallas av nu pågående utredning angående förändringar i landstormens organisation och utrustning.

Det torde bemärkas, att artilleridepartementet ej vill godkänna dessa förrådslokaler med mindre de genom särskilda anordningar uppvärmas. Under förutsättning att den begärda utvidgningen kommer till stånd, skulle gevärsförrådet komma att innehålla en golvyta av omkring 180 kvm. och ett kubikutrymme av omkring 520 kubikmeter. Att uppvärma en så stor lokal kommer att påkalla en avsevärd ökning av regementets anslag till »ved, ljus och vatten».

Uti samma kaserns jordvåning är föreslaget att inrymma regementets grovsmedja; det synes mig vara mindre lämpligt att förlägga denna bullrande och sotande inrättning omedelbart under ett logement, och det kan ifrågasättas om den i jordvåningen avsedda höjden 2,75 meter kan vara tillräcklig för en dylik lokal.

Med särskild styrka har det framhållits att de nu föreslagna tvåvåningskasernerna äro idealiska, *dels* därigenom att manskapet efter ansträngande marscher befrias från att springa i så många trappor, *dels* därigenom att varje kompani disponerar sin halva av huset från jordvåningen och upp till vinden. Häremot kan och bör betonas att manskapets förläggning är fördelad på fyra etager, logement, dagrum och lektionsrum i två våningar samt puts- och torkrum i jordvåningen och slutligen kompaniets handrustskammare på vinden. Vid hemkomsten från en marsch har sålunda manskapet i övre våningen att först begiva sig 1½ trappa upp till logementet sedan 2 trappor ned till puts- och torkrum, och så upp igen samma väg. Med nu rådande system har visserligen de som ligga förlagda 3 trappor upp flera trappor att passera, men sedan de komma till sin våning ha de logement-, dag-, lektions-, puts- och torkrum på en våning. Väger man fördelar och nackdelar för manskapet i de båda alternativen så synes mig nuvarande förläggningssystem ega många företräden framför det nu föreslagna. Ur utbildningssynpunkt synes det ifrågasatta förläggningssystemet innebära påtagliga olägenheter, genom kompaniets förläggning i två våningar omöjliggöres kompaniets uppställning inomhus, i samlad trupp, då erforderlig uppställningskorridor saknas, en del inspektioner och diverse utbildningsarbete, som i de gamla kasärnerna kunnat förläggas till de långa och rymliga korridorerna måste i de nya etablissemangen förläggas till andra lokaler eller om lokaler saknas, under ogynnsam väderlek bedrivs ute i det fria. Att biträda det föreliggande förslaget är liktydigt med att säga till Kungl. Maj:t kom och begär exercishus. Inryckningen på hösten tvingar officerarna att härefter i mycket större omfattning än hittills, under den första »personliga handledningen», förlägga övningsarna inomhus. Vid sådant förhållande bör riksdagen besinna sig mer än en gång, innan fullmakt utfärdas för Kungl. Maj:t att utbyta de långa och ljusa korridorerna mot mindre och mörkare sådana.

Hittills ha officerarna i alla grader varit överens därom, att det som en oeftergivlig fordran måste krävas, att kompaniadjutanten hade sin bostad intill kompaniets logement. För att han vid sina promenader mellan bostaden och expeditionen skulle vara tvungen att passera förbi samtliga logement, förlades expeditionen till motsatta ändan av kompani-

korridoren. Detta oeftergivliga krav offras nu utan vidare betänkligheter. Ett nytt bevis på de växlande uppfattningarna hos de militära sakkunniga om vad som i ordningens intresse är oundgängligen nödigt.

Ett genomgående drag hos den nuvarande kasernbyggnadsnämnden synes vara dess påtagliga — *rädsla för dagsljuset* —, så t. ex. har för logementen, 10 meter djupa rum, avsetts en fönsteryta av 3,84 kvm. således endast $\frac{1}{15}$ av rumsytan, för jämförelse må anföras att uti de hittills utförda kasernhusen fönsterytan till varje logement är 7,26 kvm. Logementen angivas till samma storlek i båda fallen.

Ordnandet av regementets förråd är otvivelaktigt en synnerligen viktig angelägenhet, och det synes vid genomläsandet av den kungliga propositionen som om den nuvarande kasernbyggnadsnämnden gjort ordnandet av detta spörsmål till en av kardinalfrågorna vid planeringen av de nya kasernerna. I stället för att i nu tillämpade system regementets huvudförråd är sammanfört uti en enda byggnad, har i det föreliggande förslaget en rakt motsatt väg beträtts, regementets samtliga förråd äro inrymda i de sex kasernhusens jord- och vindsvåningar. Mobiliseringsförrådet, som står under förrådsförvaltarens uppbörd, har sålunda förlagts i tolv olika lokaler å de sex kasernhusens vindar. Då det icke kan anses tillrådligt, att på sätt kasernbyggnadsnämnden ifrågasatt, utsluta den brandmur, som avses utgöra skiljemur mellan de båda i samma hus förlagda kompanierna, så framtråda i ännu högre grad olägenheterna av den ifrågasatta decentraliseringen, ty efter denna brandmurs uppförande blir det icke längre 12 förråd på sex vindar, utan det blir *12 förråd på 12 vindar*. Härigenom framkallas ofantligt mycket mera förvaltningsarbete, och persedelvården äventyras på ett betänkligt sätt.

Dessa svårigheter hopa sig i ännu högre grad sedan utrustningen ökats enligt 1914 års beslut.

Gymnastik- och ekonomibyggnader ha sammanförts till ett komplex, kokinrättning och manskapsmatsal, gymnastikhus, ångcentral samt varmbad och tvättinrättning. Dessa byggnader äro redan var för sig av stor utsträckning och att såsom här skett sammanföra dem till ett komplex med en areal av omkring 2,546 kvm. synes mig i viss mån ha gjorts på bekostnad av byggnadens ändamålsenlighet. En massa vinklar och vrår i konstruktionen giva anledning till ofta återkommande reparationer.

Manskapsköket med en gavelyta av cirka 175 kvm. har ett med underkant 5 meter över golvet sittande fönster, med en yta av cirka 8 kvm., övriga fönster äro placerade i en lanternin, med fönstrens under-

kant 8 meter över golvet. Belysningsanordningen i de stora matsals- och gymnastiklokalerna bliva givetvis vid sammanbyggnaden sämre än om byggnaderna såsom förut göras fristående. Den över manskapsmatsalen förlagda stora samlingslokalen har såsom synes framgå av kostnadsberäkningarna icke försetts med uppvärmningsanordningar. Med vinterförläggning kräves naturligtvis att åtgärder för lokalens uppvärmning vidtagas, med därav föranledda ökade kostnader.

Lokalerna inom badinrättningen äro delvis illa tillgodosedda med hänsyn till den frekvens, som här råder. Bottenvåningens avklädningsrum och manskapsdusch har en höjd av 2,4 meter. Den till badstun hörande bassängen ligger med sin överkant 1,7 resp. 1,9 meter från taket. För att komma i densamma måste manskapet således först klättra upp för en trappa, härvid riskerande att stöta huvudet i taket. Försämringen av dessa lokaler är påtaglig. För nedbringandet av kostnaderna har föreslagits att uppföra gymnastik- och matsalsbyggnaden av trä. Givetvis blir icke en träbyggnad lika solid som en stenbyggnad och årsunderhållet ökas avsevärt för en träbyggnad.

Ifråga om underofficersbostäderna har föreslagits, att dessa skola grupperas särskilt för sig, och delvis bestå av mindre fristående trähus. Jag underskattar ingalunda den trevnad för underofficerarna, som åstadkommes genom den föreslagna anordningen. Men då kasernbyggnadsnämnden även här söker visa att den åstadkommit besparingar måste jag häremot inlägga en gensaga. Vill riksdagen biträda det föreliggande förslaget måste riksdagen också vara beredd att taga de ökade underhållskostnader som i sinom tid anmäla sin ankomst.

Samtliga underofficersbostäder äro så inredda att till varje bostad är förlagt ett sovrum en trappa upp. I kompaniadjutantsbostäderna äro dessa sovrum, som det synes mig, tilltagna i omåttliga dimensioner, de innehålla vardera en golvyta av 32 à 33 kvm. och kubikutrymmet som skall uppvärmas uppgår till 80 à 90 kubm. pr rum. Det vill synas mig, att utrymmena en trappa upp kunde bättre utnyttjas, samtidigt som statsverket intet i onödan behövde *framtvinga* krav på ökad bränsleersättning.

I besparingssyfte har föreslagits, att yttermurarna i kasernhusens två översta våningar skulle uppföras med $1\frac{1}{2}$ stens massiv mur. Detta beräknar nämnden såsom en fördel vilken endast kan användas uti alternativ A. Mig synes att den med samma *fördel* eller *nackdel* kan användas uti de två övre våningarna, även uti alternativ B. Emellertid anser jag det betänkligt att i mellersta Sveriges klimat uppföra hus

med så tunna väggar. Skall $1\frac{1}{2}$ stens murar användas måste till förekommande av allt för häftiga temperaturväxlingar i lokalerna, dessa murar uppföras med kanalmurning. Denna fördran bör ställas även på de etablissemang som avses att uppföras i Skåne. Skulle $1\frac{1}{2}$ stens masiv mur komma till användning åtgå ökade kostnader för uppvärmning i sådan omfattning att de billigare murarna i längden bli de dyrare.

Det är naturligt att vid bedömande av frågan villken av de båda omstridda kaserntyperna som bör förordas, så måste den årliga underhållskostnaden tagas med i räkningen. Kaserubyggnadsnämnden har också, i känslan härav, ansett sig böra genom en särskild P. M. inför Kungl. Maj:t redogöra för bland annat de taktytor, som kräva underhåll i det ena eller andra alternativet och därvid efter åtskilliga räkneoperationer meddelat att takytan i alt. A är 420 kvm. större än i alt. B. Samtidigt förklarar emellertid nämnden, att detta icke spelar någon egentlig roll, ty den nuvarande nämndens tak kräver synnerligen litet underhåll.

Vid genomläsandet av propositionen framställer sig osökt den frågan: varför har vissa underofficersbostäder uteslutits från jämförelsen.

Mig synes att alla byggnader som förekomma i de båda alternativen böra upptagas till jämförande beräkningar. Om så sker vill det förefalla mig att takytorna i alt. A överstiga takytorna i alt. B med över 1,000 kvadratmeter. Till sist några ord om de kostnadsberäkningar som ligga till grund för de olika alternativen.

Vid en granskning av dessa beräkningar dels till 4-våningstypen dels till 2-våningstypen framgår bland annat att enhetspriserna i en mängd fall icke äro överensstämmande i de båda alternativen. I ett stort antal detaljer, som ovillkorligen kunna draga lika priser, oberoende av vilken kaserntyp som än kan komma till användning, hava kostnaderna upptagits till högre belopp, då det gällt 4-våningstypen, än då det gällt 2-våningstypen. Med sådana beräkningsmetoder såsom underlag föreligger ärendet inför riksdagen. Förestående utbud å kaserierna hindra mig att i denna reservation framlägga några siffror till belysande av här gjorda påståenden. Men jag förmodar att ärendet åter kommer till förnyad behandling vid tidpunkt, när inget hinder föreligger att mera ingående granska hela kaserubyggnadsfrågan.

Jag är livligt övertygad därom att om jämförliga arbeten upptagits till jämförliga priser i båda alternativen, och om samma intressen för besparingar kommit båda alternativen till del, så skulle det visa sig, att 2-våningskaserntypen blivit 100,000 kronor dyrare än 4-våningstypen.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen må

- I. Lika med utskottet.
- II. medgiva
  - a) att tre nya kasernetablissemment, av fyra-våningstyp, må uppföras för en kostnad av tillsammans högst 6,503,400 kronor.
  - b) Lika med utskottet.
  - c) Lika med utskottet.
  - d) Lika med utskottet.
  - e) Lika med utskottet, samt
- III. Lika med utskottet.

av herrar *A. C. Lindblad*, *K. V. Rydén* i Malmö, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *K. O. Strid* och *J. A. Ingvarson*, vilka instämt i det av herr *Thorsson* gjorda yrkandet.